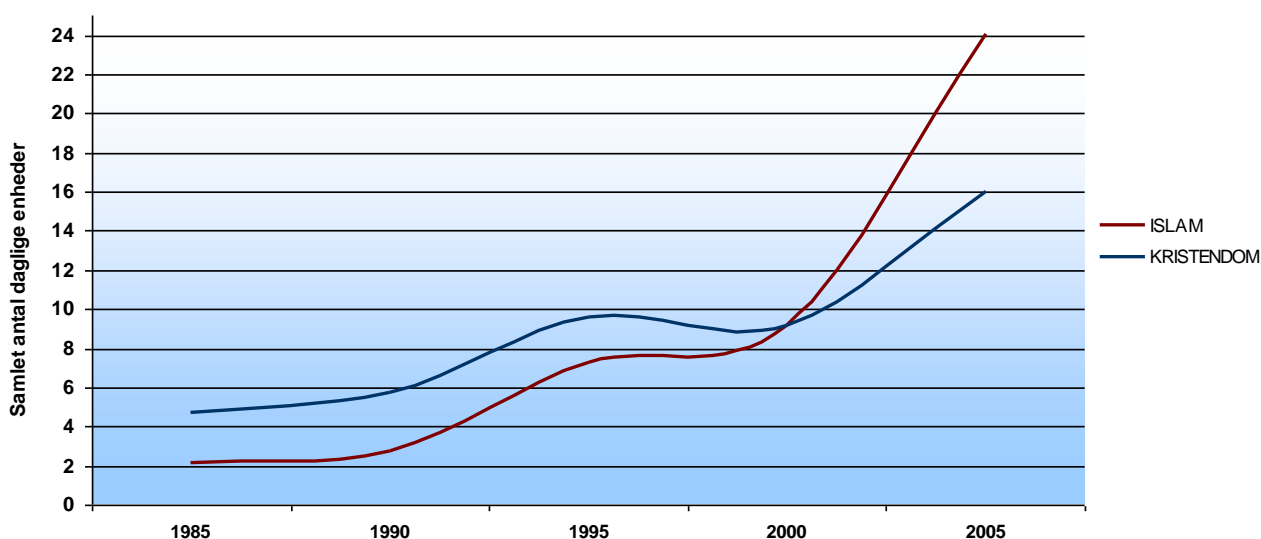

Hvad er succesfuld integration?

af Mattias Pape Rosenfeldt, cand.mag i medievidenskab

Islam fylder meget, når der tales om integration. Dette skyldes naturligt nok, at nogle af de største indvandringsgrupper i Danmark har muslimsk baggrund. Hertil kommer, at religionen spiller en stadig stigende rolle som identifikationsfaktor for muslimer, der er indvandret til Europa. En nylig undersøgelse af forholdet mellem *religion og identitet* blandt muslimer i Danmark viser, at religion er en betydningsfuld social og politisk markør – især for den unge generation (Mikkelsen, 2004).

Opmærksomheden på islam i integrationsdebatten har dog også en anden årsag. Igennem et massivt offentlig fokus siden midten af 1990'erne er islam blevet tildelt en central rolle – ikke mindst når årsagerne til integrationsproblemer skulle identificeres. Nye forskningsresultater viser, at islam siden midten af 1990'erne har udgjort et stadigt større og mere synligt tema i medierne. Ifølge stikprøveundersøgelser foretaget på tre af landets store dagblade er antallet af islamrelaterede artikler steget med mere end 1000% siden 1985. Figuren nedenfor viser, hvordan stigningen for alvor begynder midt i 1990'erne, og at den helt afgørende eksplosion af artikler om islam og muslimer først finder sted efter 2000. Med al tydelighed illustreres det, hvor massivt mediernes fokus på islam er blevet når der sammenlignes med antallet af artikler om kristendom. I 2005 trykkes der således tre artikler om islam hver gang der trykkes 2, der omhandler kristendom (Rosenfeldt, 2006).¹

Figur 1. Figur 1 viser udviklingen i antallet af artikler om islam og kristendom i BT, Jyllands-Posten og Politiken mellem 1985 og 2005.

Ser man på *hvad* der skrives om islam og muslimer udpeger de tidligste kvalitative studier af danske mediers repræsentation af islam og muslimer nogle centrale temaer. Sørensen (1988) og Pedersen (1988) har godtgjort, hvordan islam i løbet af de tidlige 1980'ere begyndte at optræde som en del af det fjendebillede indvandringsmodstandere skabte i den offentlige debat, og en

¹ Trendkurven afslører også, at forekomsten af medietemaerne islam og kristendom følger de samme konjunkturer igennem undersøgelsesperioden. Denne ensartethed i de store træk i udviklingen tyder på, at de to temaers eksponering i medierne afhænger af mange af de samme faktorer. Udviklingen af de to medietemaer viser således også, at den generelle opmærksomhed på *religion* er steget markant - i særdeleshed siden 2000.

udbredt tendens til at gøre islam til den endegyldige forklaringsfaktor for forskellige sociale og menneskelige problemer. En lang række forskere har siden peget på en 'dem og os'-dikotomi, som en grundlæggende præmis i nyhedsmediers tilgang til emner, som handler om flygtninge, indvandrere, etniske minoriteter og muslimer. I særdeleshed har et par centrale, systematiske studier af landets store public service nyhedskanaler omkring årtusindskiftet afdækket en udbredt tendens til konstruktion af fjendebilleder og negative stereotyper i mediediskursen om muslimer (se Hussain m.fl., 1997; Hervik, 2002; Andreassen, 2005).²

Som et relativt nyt fænomen er integrationsdebatten præget af en konfrontatorisk retorik, hvor den vestlige kultur modstilles den muslimske tro. Nyere analyser af dansk mediedækning viser, hvordan islam og muslimer hyppigt fremstilles som en *sikkerhedstrussel* mod Danmark og det danske (Christensen 2006). En trusselsretorik, der normalt kun tages i anvendelse i højt prioriterede sikkerhedsspørgsmål, er blevet almindelig at tage i brug (indenrigs- og integrationspolitisk) når det gælder islam. Hermed skulle det være tydeligt *hvor højt* islam er blevet talt op på den offentlige dagsorden i Danmark, som en akut og højt prioriteret eksistentiel trussel.

Med denne udvikling som bagtæppe er det på tide at evaluere hvad vi kan forvente at opnå med de politiske bestræbelser, der gøres på at integrere indvandrere og flygtninge i Danmark. Til trods for mange gode integrationsinitiativer, og et intenst politisk fokus på at skabe integration, er det efterhånden klart, at der findes markante identitetsmæssige skel i det danske samfund. Der findes borgere, der ikke identificerer sig med Danmark – til trods for at de har både uddannelse, arbejde og fornuftige levevilkår. Og der findes borgere, der ikke vil anerkende muslimer som danskere i kraft af deres religion.

Tilsyneladende er der masser af næring til denne udvikling. De stemmer, som forsøger at tale islam over i den ene lejr, og danskhed over i den anden, har let spil og alt for stor succes. Dette i høj grad fordi disse personer – muslimer som ikke-muslimer – på det nærmeste har haft monopol på at debattere og definere islams rolle i samfundet. Derfor er det nødvendigt at flere politikere og samfundsdebattører aktivt begynder at tage islam alvorligt som en dansk religion.

Integration som assimilation og religiøs anonymitet

Både blandt akademikere, der beskæftiger sig med emnet, og i den offentlige debat i Danmark, er der uenighed om, hvad begrebet *integration* egentlig dækker over, når der tales om indvandrere og etniske- og religiøse minoriteter (Emerek, 2003).

Blandt årsagerne til begrebets uklarhed er, at ordet i den offentlige debat bruges til at agitere for vidt forskellige politiske idealer. For at skabe klarhed i integrationsdebatten er der behov for at tydeliggøre idealerne bag de dominerende integrationskoncepter. Den dominerende politiske

² Hervik (2002) har i en medieantropologisk undersøgelse analyseret nogle større indenlandske mediebegivenheder i 2001, der involverede muslimer og deres religiøsitet. I et casestudie, undersøger Hervik mediedækningen af sagen om unge muslimers engagement i Det Radikale Venstre i foråret 2001. Et gennemgående træk i mediernes tilgang til sagen er, ifølge Hervik, at de unge muslimer, netop i kraft af deres religiøsitet, blev anset for at være samfundsfjendtlige – om end de måtte foregive andet: "De tre muslimske politikere bliver skildret som en slags spioner; personer med flere ansigter og skjulte hensigter. Samtidig antydes det, at de er tilhængere af en religion, der bygger på et fortidigt ikke-humanistisk livssyn... De tre muslimer beskrives således som nogle, der ønsker en tilbagestående livsform indført i Danmark" (Hervik, 2002:99). Det narrative, som Hervik, under overskriften *den hjemlige trussel*, knytter til mediernes repræsentation af dansk islam er, at troende muslimer opfattes som en fundamental og aktiv samfundsfjende, der opererer med en skjult dagsorden om at undergrave Danmark indefra (Hervik, 2002: 186-187).

diskurs om, hvordan man kan integrere etniske og religiøse mindretal i Danmark er igennem længere tid blevet præget af to forestillinger om integration, der fokuserer på henholdsvis samfundsmæssig homogenitet og religionsfri offentlighed. De to integrationsforestillinger eksisterer ikke nødvendigvis uafhængigt af hinanden, men kan sagtens manifestere sig samtidigt, og således være forskellige dimensioner af samme koncept. For at tydelighedens skyld skitseres integrationsforestillingerne nedenfor hver for sig med det formål at illustrere de problematiske aspekter separat.

Det homogene samfund

Flere analyser af det danske debatklime og politiske udmeldinger på integrationsområdet viser, at den dominerende diskurs opstiller kulturel og værdimæssig homogenitet som succeskriterium for en vellykket integration. Emerek (2003) har analyseret både ministerielle analyser og konkrete integrationsudspil fra både den nuværende og den tidligere regering, og vist, at integrationsprocessen generelt anskues med et implicit ideal om kulturel assimilation.³ I en nylig rapport fra Integrationsministeriets tænketank om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark anbefales det f. eks. at ”udlændinge skal tilslutte sig og efterleve grundlæggende værdier og normer i Danmark” (Integrationsministeriet, 2006: 168).

I den folkelige debat om, hvordan vi skal håndtere kulturelle og religiøse forskelle er det heller ikke ualmindeligt, at de integrationsstrategier, som fremføres er forankret i et ideal om assimilation. Assimilationsstrategien bringes typisk i spil under en problematisering af minoriteters kultur og religion og et glødende forsvar for en ’autentisk’ danskhed. En stribe toneangivende debattører har således fremført argumentet om, at kulturel homogenitet er det eneste, der kan give samfundet sammenhængskraft, og at den ”oprindelige” danske kultur derfor skal bevares og forsvares.⁴

Assimilationsidealet taler i teorien for at fremme eller opretholde kulturel homogenitet i samfundet ved at minoritetsgrupper tilpasser sig majoritetsgruppens kultur og identitet. Strategien går ud på at fremme særlige kulturelle og religiøse værdier frem for andre, med henblik på at skabe samhørighed og sammenhængskraft.

I Danmark har det implicite ideal om kulturel- og religiøs assimilation i praksis den bagside, at bestemte samfundsgrupper bliver skubbet udenfor fællesskabet, fordi de ikke trosmæssigt ligner gennemsnitsdanskere. Det paradoksale er, at der i Danmark kun findes en yderst marginal opbakning til segregering og kulturel opdeling. Holdninger til f.eks. ghettodannelser, muslimske friskoler og modersmålsundervisning viser, at adskillelse og forskelsbehandling af forskellige samfundsgrupper anses for potentielt samfundsnedbrydende, fordi det marginaliserer

³ Et klassisk eksempel på ledende politikeres standpunkt i forhold til kulturel assimilation er daværende Indenrigsminister Karen Jespersens udtalelse, at hun ”i hvert fald ikke [vil] leve i et multikulturelt samfund.” I dag markerer partilederne fra landets største politiske partier jævnligt at danske værdier er noget særligt, der skal fremmes og værnes om (Rasmussen, Morten (2004): ”Anders Fogh bebuder kamp mod indvanderer-ghettoer”, i: *Kristeligt Dagblad*, 2. januar; Larsen, Jesper (2006): ”Thorning afviser integration af islamister”, i *Berlingske Tidende* 19. september; Ditlev, N. og Svane, A. M. (2006): ”Det er noget fantastisk, der er sket”, i: *Jyllands-Posten* 19. marts).

⁴ Se f.eks. Pittelkow, Ralf (2002): *Efter 11. september : Vesten og islam*, Lindhardt og Ringhof; Pittelkow, Ralf (2004): *Forsvar for nationalstaten*, Lindhardt og Ringhof; Jespersen, K. og Pittelkow, R. (2005): *De lykkelige danskere : en bog om sammenhængskraft*, Gyldendal; Brix, Helle M. (2006): ”Gør front mod islamisterne” i: *Berlingske Tidende*, 15. april; Hauge, Hans (2006): ”Assimilation”, i: *Jyllands-Posten* 14. januar.

minoritetsbefolkninger, eller fordi adskilt aktivitet for minoriteter fremstilles som en potentiel trussel mod demokratiet og danskheden.

At assimilation og eksklusion kan være to sider af samme sag blev tydeligt i den massive debat om islam, der rejste sig i kølvandet Jyllands-Postens karikaturtegninger af profeten Muhammad i 2006. Med stiftelsen af organisationen Demokratiske Muslimer, der høstede stor offentlig goodwill på at slå sig op som et modstykke til snart sagt alle andre muslimske organisationer, blev de "integrerbare" muslimer i praksis sorteret ud og resten blev efterladt i et mistænkeligt skær af modstand mod demokratiske spilleregler og ytringsfrihed.

Assimilationsidealet opstiller ikke nogen garanti for at svage minoritetsgrupper inkluderes i det danske fællesskab. Tværtimod fordrer assimilationskravet, at der skabes kontrast mellem dem, der lader sig assimilere og dem, der defineres i modsætning til assimilerede minoriteter. Den udbredte assimilationstænkning har dermed i praksis accelereret den kulturelle ghettoisering og marginalisering af dem, der i forvejen befinder sig på yderlige positioner i samfundet.

For at undgå integrationsstrategier, der radikaliserer modsætningspositioner i samfundet, er der behov for et opgør med forestillingen om, at værdimæssig assimilation er lig en vellykket integration. Idealet om religiøs og værdimæssig assimilation indebærer en uhensigtsmæssig forenkling af processens praktiske implikationer. I både teori og praksis er der meget der taler for at assimilationsidealet i praksis har øget radikaliseringen af minoritetsgrupper, fordi den sætter de marginale samfundsgrupper udenfor fællesskabet.

Religionsfri offentlighed

Debatten om forholdet mellem religion og politik har også vist sig at spille ind på integrationstænkningen i Danmark. Selvom Folkekirken har et tæt økonomisk og formelt forhold til staten, og det stærke bånd mellem religion og stat har forankrede historiske rødder, er der tradition for at forstå Danmark som et land, der ikke blander religion og politik eller religion og offentlighed som sådan (Sheikh og Wæver, 2005).⁵

Danmark er et af de mest sekulariserede lande, hvis man – ud fra de typiske parametre – måler den procentvise andel af befolkningen, der definerer sig selv som troende eller jævnlige går i kirke. Analyser af dominerende danske diskurser om forholdet mellem religion og politik viser samtidig, at et af de mest dominerende træk ved den danske situation er en meget markant modstand mod, at religion optræder "for meget" i det politiske rum (Sheikh og Wæver, 2005). Et nyligt eksempel på ophøjet opbakning til dette synspunkt så vi da statsminister Fogh Rasmussen meldte ud, at religionen ikke må komme til at fylde for meget i det offentlige rum.

Som en konsekvens af dette selvbillede bruges sekularisme ofte som et demarkationskriterium overfor befolkningsgrupper med en anden religion end den protestantiske kristendom. Analyser af den offentlige debat gennem det sidste tiår viser, at ræsonnementer og identiteter, der betegnes som religiøse møder massiv modstand hvis de manifesterer sig i det offentlige rum, netop fordi

⁵ Religion har gennem historien været en forankret del af den danske nationale fortælling og selvdefinition. Siden reformationen har den evangelisk-lutherske kirke været underordnet staten, og det lutheranske dogme en del af pensum i folkeskolen (Lausten, 1999). Selvom Danmark tilsluttede sig religionsfriheden i 1849 er folkekirken forblevet privilegeret på en lang række områder og er formelt indskrevet i Grundloven som statens kirke. I den offentlige debat i Danmark bliver kristendommen da også ofte nævnt som et af Danmarks centrale kendetegn (Pundik og Haslund-Christensen, 2001).

der hersker en høj grad af populær konsensus om den forestilling at vi her i Danmark skelner mellem politik og religion (Sheikh, 2004; Wæver, 2004).

Den sekulære doktrin anvendes ofte overfor muslimer, samtidig med at islam ofte bliver fremstillet i opposition til danskheden. Særligt efter den 11. september 2001 er sekularismen blevet fremhævet som det væsentlige sted, at trække grænsen overfor fundamentalister og terrorister (Sheikh og Wæver, 2005). I forlængelse heraf, er det ikke ualmindeligt, at muslimers argumenter pr. automatik modstilles den demokratiske og rationelle samtale med henvisning til at islam afspejler et absolutistisk standpunkt.⁶ Idet dominerende repræsentationer af islam understreger, at islam både er religion og politik, mistænkes troende muslimer ofte for at repræsentere en dogmatisk position – især når de indtræder på den politiske scene.⁷ Denne forståelse kommer tydeligt til udtryk, når det implicit eller eksplicit bemærkes, at unge muslimers stigende religiøsitet er et tilbageskridt for integrationen (se f.eks. Rasmussen, 2007). Således er sekularisme i dag en doktrin, der markerer skillelinjen mellem udvikling og oplysning på den ene side og fundamentalisme og radikal intolerance på den anden. Problemet er blot – som fremhævet af en række politiske teoretikere – at sekularismen, som doktrin, kan være ligeså dogmatisk og absolutistisk, som religion beskyldes for at være, hvis den udformer sig som intolerance overfor religion og religiøs identitet i et offentligt rum, der også deles af troende mennesker. Sekularisme er ikke en 'neutral' konstellation, men repræsenterer ofte i dansk kontekst et politisk fravalg af religion i det offentlige rum. Ultimativt manifesterer sekularismen sig som en ekskluderende praksis, der rammer dem, der er religiøse på en anden måde end den private og lutherske (Berg-Sørensen, 2004; Sheikh og Wæver, 2005).⁸

Konsekvensen af den dominerende diskurs om sekularisme er, at minoriteters religion bliver indskrevet som en del af integrationsproblemet. At fastholde sin religiøse identitet bliver dermed til modvilje mod at leve i Danmark og et tydeligt tegn på manglende vilje til integration. Sådan hænger det ikke nødvendigvis sammen. Men tendensen til at sammenkæde enhver offentlig manifestering af religion med konflikt påpeger i dag det problematiske aspekt ved den dominerende sekulære diskurs. Den fungerer som en barriere overfor at anvende religion i et

⁶ Denne modstilling afspejler 1800-tallets religionskritik og oplysningstidens dikotomier, der optegnede et skarpt skel mellem religion og politik, sidestillede religion med rigide dogmer og antog sekularismen, som garant for fredelig sameksistens, modernitet og udvikling. Den populære modstilling af sekularisme som fred og religion som ufred skyldes, at sekularisme i europæisk historie var et fredsindstiftende princip, der satte en stopper for religionskrigene mellem katolikker og protestanter. Konsekvensen af den Westfalske fred var, at religion blev nationaliseret og senere privatiseret. Som en række eksponenter for poststrukturalismen har påpeget, så er mange vestlige lande domineret af en rationalistisk diskurs, der afgrænser det rationelle fra det irrationelle ved at skille følelser fra fornuft og religion fra politik. Rationalitet knyttes sammen med udviklingen af vestlig kultur og civilisation som sådan. Fornuft hyldes i opposition til religion, tradition og tro og adskillelsen af religion og videnskab afspejler samtidig adskillelsen af fakta og værdier.

⁷ Jf. Hvad der i medierne blev til 'Mazhar Hussain-sagen' (Det Radikale Venstre, 2000), 'Mona Sheikh-sagen' (Det Radikale Venstre, 2001), 'Sherin Khankan-sagen' (Det Radikale Venstre, 2002) og 'Fatima Shah-sagen' (Socialdemokratiet, 2004). Alle sagerne handlede i medierne om en loyalitetskonflikt mellem politikernes religiøse bekendelse til islam på den ene side og det danske demokrati på den anden side.

⁸ Et paradoksalt træk ved den danske situation i disse år er, at det tætte forhold mellem religion og stat på det institutionelle plan også bliver blandet ind i denne fordom om religiøse minoriteters manglende evne og vilje til at adskille religion og politik. Danmarks kristne rødder høres således somme tider fremhævet i et nationalistisk ærinde, hvor danskheden som en utvetydig og afgrænset enhed med en kristen religiøs identitet. Denne tendens er blevet forstærket af en øget opbakning til indvandringsskeptiske holdninger, politikker og partier, der med succes har formået at italesætte muslimer som en eksistentiel trussel mod danskheden.

integrationspolitisk ærinde, og inddrage overvejelser omkring religiøse aspekter som en del af løsningen på eksklusionstendenser i det danske samfund.⁹

Ingen integration uden identifikation

Autoritative formuleringer omkring integration indebærer ofte implicite eller eksplicite krav om religiøs anonymitet eller assimilation. Dansk debat om integration og religion har generelt baseret sig tungt på den præmis, at muslimers religiøse engagement er en negativ faktor i integrationsprocessen. Politikere og meningsdannere har ikke ligefrem stået i kø for at anerkende islam som en naturlig del af det danske samfund, endsiige give (moralsk) opbakning til muslimsk selvudvikling i dansk kontekst.

Mange af tidens udmærkede integrationsinitiativer fokuserer på den formelle dimension af integration. Vellykket integration måles her på beskæftigelsesgrad, lønindkomst, uddannelsesgrad og sprogfærdigheder - hvilket alt sammen er vigtige faktorer.

Hvorvidt man politisk-strategisk skal blande sig i samfundsborgernes kulturelle- og religiøse identifikation, og hvordan, er et tema, der skiller moderne teoretiske tilgange til multikulturelle samfund. Men fælles for kritikken af det formelt integrerede samfund ligger argumentet om, at et stabilt samfund med deltagende borgere kræver strategier, der først og fremmest kan fremme borgernes identifikation med samfundet. Dette politiske fokus på den kulturelle integrationsproces, der handler om at sikre lige vilkår for forskellige borgergruppers kulturelle- og religiøse udfoldelser har desværre været fraværende i de politiske prioriteringer på området.¹⁰

Den realpolitiske prioritering af integrationsemner – fra arbejdsmarked over uddannelse til boligmarked – har formentlig ført til en gunstig udvikling af den formelle integration. Men den udbredte berøringsangst overfor initiativer, der støtter kulturel- og religiøs integration, har omvendt efterladt en temmelig kaotisk situation på dette område. Ser man på integrationsdebatten i den brede offentlighed – som den for eksempel tager sig ud i landets mainstreamnyhedsmedier – er der en slående forskel i forhold til de realpolitiske prioriteter: Her er det værdispørgsmålet, der er i centrum – som beskrevet ovenfor ofte manifesteret en stærkt polariseret og konfrontatorisk retorik. Denne situation kalder på aktiv, løsningsorienteret politisk involvering.

I aktuelle debatter om terrorisme og radikalisering af muslimer, der identificerer sig i modsætning til vesten og vestens værdier, har det netop vist sig, at en høj grad af integration målt på strukturelle parametre ingenlunde er ensbetydende med en succesfuld integration på den mentale dimension. Selvmordskandidaterne bag terrorangrebene i Londons undergrundsbaner i 2005 var illustrative eksempler på det forhold, at unge der er født og opvokset i en europæisk storby og tilsyneladende velintegrerede i begrebets strukturelle betydning stadig kan definere deres identitet og loyalitet i radikal modsætning til det samfund, de er en del af (Andersen, 2005; Sheikh, 2006). Dette eksempel tydeliggør utilstrækkeligheden i udelukkende at måle vellykket

⁹ Et eksempel på dette er, da statsminister Fogh Rasmussen blev mødt med stor kritik og anklaget for at blande religion og politik, da han inviterede en række repræsentanter fra det muslimske miljø i Danmark til et møde på Marienborg i juli 2005 i kølvandet på selvmordsbomberne i London samme måned.

¹⁰ Den strukturelle dimension af integrationsbegrebet har afspejlet sig tydeligt i dansk integrationspolitik igennem de seneste 10 år. Ifølge centrale policy-udviklere på dette område, under både den forrige og den nuværende regering, har de centrale parametre for vellykket integration været uddannelse, beskæftigelse og selvforsørgelse (Indenrigsministeriet 2001; Integrationsministeriet, 2006). Konkrete integrationsudspil har ligeledes fokuseret målrettet på at fremme den strukturelle integration (Emerek, 2003; Integrationsministeriet, 2005).

integration ud fra strukturelle parametre eller formelle rettigheder. I kritikken af den danske diskussion om integration introducerer Integration hænger også sammen med identifikation. Emerek (2003) i tråd hermed en ny kategori, i gradbøjningen af integrationen mellem segregering, integration og assimilation, nemlig inkluderet, men segregeret. Denne kategori harmonerer med denne nye kategori af borgere, som mentalt ikke føler tilknytning til Danmark, selvom de rent formelt er velintegrerede (Emerek, 2003:12).

Der tegner sig et stort behov for at tænke nyt i forhold til integrationsprocessen. Ambitionen med denne artikel, har derfor været at vende præmissen om at muslimers religiøsitet hæmmer integrationsprocessen på hovedet. Hermed åbnes for den mulighed, at muslimer kan kombinere deres religiøse identitet med et aktivt medborgerskab i Danmark. De udviklingsproblemer integrationstænkningen står overfor skyldes i særdeleshed et statisk og negativt syn på religion, og på islams potentiale som drivkraft for aktivt medborgerskab og deltagelse i samfundslivet er følgende blevet overset (jf. Rosenfeldt og Sheikh, 2005).

Der tegner sig på denne baggrund et stigende behov for et særligt politisk fokus på den mentale integration af de grupper, der opfatter sig selv som udenfor fællesskabet.¹¹ Ved siden af formelle integrationstiltag, kan de politiske integrationsstrategier vinde meget ved aktivt at fremme marginaliserede gruppers identifikation med fællesskabet og samfundets demokratiske institutioner.

Det karakteristiske ved dominerende integrationsforestillinger kan på denne måde siges at være, at de enten udelader eller taler imod, vigtigheden af at samfundets marginale grupper opbygger anerkendte kulturelle platforme i samfundet, hvorfra de kan styrke deres selvudvikling og position i samfundet. På denne måde er de med til at stå i vejen for udviklingen af minoritetsgruppers reelle hjemmefølelse i Danmark, hvilket i sidste ende er en forudsætning for kulturel-, religiøs- og værdimæssig integration.

Referencer

Andreassen, Rikke (2005): *The mass media's construction of gender, race, sexuality and nationality : an analysis of the Danish news media's communication about visible minorities from 1971-2004*, Ph.D.-afhandling ved Department of History, University of Toronto.

Berg-Sørensen, Anders (2004): *Paradiso – Diaspora: Reframing the Question of Religion in Politics*, Ph.D.-afhandling ved Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.

Christensen, Henrik (2006): "Sikkerhedsliggørelsen af islam: De syv landsdækkende avisers fremstilling af islam som en trussel i 2001", i: *Religion*, nr. 1. (2006).

Emerek, Ruth (2003): *Integration – eller inklusion? Den danske diskussion om integration*, AMID Working Paper Series 31/2003, AMID, Ålborg Universitet.

Hervik, Peter (2002): *Mediernes muslimer*, København, Nævnet for Etnisk Ligestilling.

¹¹ I debatten om integrationen af muslimer i Europa og udviklingen af et europæisk islam har enkelte debattører i tråd med denne tankegang påpeget nødvendigheden af, at muslimer udvikler en øget identifikation og hjemmefølelse i det samfund de er en del af. Dette indebærer både udviklingen af en offentlighed i Europa, hvor muslimer føler sig ligeligt og ligeværdigt repræsenteret og et opgør med en forestilling om, at 'rigtig islam' kun er realiserbart i en 'islamisk stat' (Sheikh m.fl., 2003).

Hussain, M. m.fl. (1997): *Medierne, minoriteterne og majoriteten*, Nævnet for Etnisk Ligestilling.

Indenrigsministeriet (2001): *Udlændinges integration i det danske samfund*, Tænk tanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark, Integrationsministeriet, København.

Integrationsministeriet (2005): *En ny chance til alle – regeringens integrationsplan*, København, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Integrationsministeriet (2006): *Udviklingen i udlændinges integration i det danske samfund*, Tænk tanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark, København, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Lausten, Martin S. (1999): *Kirkens historie i Danmark: Pavekirke · Kongekirke · Folkekirke*, Århus, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer.

Mikkelsen, Flemming (red.) (2004): *IntegrationsStatus 1. halvår 2004*, København, Catinét Research.

Pedersen (1988): "Islam, muslimer og indvandrere i Dagbladet Information", i: Dindler, S. og Olesen, A. (red.): *Islam og muslimer i danske medier*, Århus Universitetsforlag.

Pundik, H. og Haslund-Christensen, L. (2001): *Dansk uden Tårer – uden indvandring intet velfærd*, København, Politiken.

Rosenfeldt, Mattias P. (2006): *Muslimers medierepræsentation*, speciale ved Københavns Universitet, Institut for Medier, Erkendelse og Retorik.

Rosenfeldt, M. P. og Sheikh M. K. (2005): "Specialavis til danske muslimer? - om perspektiverne i at forstå islam som en positiv integrationsstrategi", i: Demir, M. m.fl. (red.): *IntegrationsUdfordringer – en antologi om bolig, medier og homoseksualitet*, Catinét.

Sheikh, Mona K. m.fl. (red.) (2003): "Islam på nydansk", I *Islam i bevægelse Akademisk*, København.

Sheikh, Mona Kanwal (2004): "The Enlightened Intolerance", i: T. R. Andersen m.fl. (red.): *Minority Report – Challenging Intolerance in Denmark*, Indonesia, CTO.

Sheikh, M. K. og Wæver O. (2005): "Lines in Water and Sand: Comparative Secularism as Analytical Tool for Conflict Containment," *Paper*, International Studies Association, Hawaii, USA, marts 2005.

Sørensen, Jørgen Würtz (1988): "Fjendebilleder – De muslimske fremmedarbejdere i de danske medier i slutningen af 1960'erne, i: Dindler, S. og Olesen, A. (red.): *Islam og muslimer i danske medier*, Århus Universitetsforlag.

Wæver, Ole (2004): "Politikkens paradoksale tro", i: Andreasen V. m.fl. (red.): *Tro i Tiden: Dansk Kirkeliv 2004*, København, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer.